

‘PRZEDSTAWICIELSTWO’ W PRAWIE POLSKIM I FRANCUSKIM

Ewa Betańska

Autorka jest absolwentką Nauczycielskiego Kolegium Języka Francuskiego UW, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego oraz Interdyscyplinarnego Podyplomowego Studium Kształcenia Tłumaczy Prawniczych i Sądowych ILS UW (2006).

Przedstawicielstwo to termin ogólny obejmujący kilka znaczeń szczegółowych. Jednym z nich jest *pełnomocnictwo* należące do kanonu podstawowych dokumentów, z którymi ma do czynienia tłumacz przysięgły. Przystępując do tłumaczenia, już na wstępie musimy wybrać jeden z co najmniej trzech ekwiwalentów proponowanych przez popularne słowniki (np. słownik prawniczy J. Pieńkosa) dla terminów *pełnomocnictwo* i *pełnomocnik*.

Celem artykułu jest ustalenie zakresu znaczeniowego ekwiwalentów *mandat*, *procuration*, *pouvoir* dla polskiego terminu *pełnomocnictwo* oraz *fondé de pouvoir*, *mandataire*, *représentant*, *mandaté* dla terminu *pełnomocnik*.

Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy są to ekwiwalenty jednoznaczne, rozpoczniemy od przedstawienia instytucji przedstawicielstwa.

1. Przedstawicielstwo i jego rodzaje w prawie polskim i francuskim

Zgodnie z art. 95 § 2 polskiego k.c. przedstawicielstwo polega na tym, że jedna osoba (przedstawiciel) dokonuje w imieniu drugiej osoby (reprezentowanego) czynności prawnej, która, jeśli mieści się w granicach upoważnienia przedstawiciela do działania w cudzym imieniu (umocowanie), pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego.

Polskiemu przedstawicielstwu w prawie francuskim odpowiada instytucja *représentation* – *action consistant pour une personne investie à cet effet d'un pouvoir de représenter (le représentant) d'accomplir au nom et pour le compte d'une autre un acte juridique dont les effets se produisent directement sur la tête du représenté*.

Z porównania powyższych definicji wynika, że ekwiwalentem polskiego przedstawiciela jest *représentant*, reprezentowanego – *représenté*, a umocowania – *pouvoir de représenter*.

W zależności od źródła umocowania prawo polskie rozróżnia dwa rodzaje przedstawicielstwa: przedstawicielstwo ustawowe, jeżeli umocowanie opiera się na ustawie oraz pełnomocnictwo, w przypadku, gdy źródłem umocowania jest czynność prawna. (Niekiedy wyróżnia się także przedstawicielstwo sądowe, którego źródłem jest orzeczenie sądu.) Rodzice są *ex lege* przedstawicielami ustawowymi małoletniego dziecka, a opiekun, na mocy orzeczenia sądu, jest przedstawicielem ustawowym pupila.

Prawo francuskie mówi o trzech rodzajach umocowania (*pouvoir de représenter*): *pouvoir légal*, *pouvoir judiciaire* oraz *pouvoir conventionnel*. Wynika z tego, że w odróżnieniu do prawa polskiego, prawo francuskie zna trzy źródła umocowania: ustawę w przypadku *pouvoir légal*, orzeczenie sądu w przypadku *pouvoir judiciaire* oraz *procuration* (pełnomocnictwo) w przypadku *pouvoir conventionnel*. A tym samym wyróżnia trzy rodzaje przedstawicielstwa: *représentation légale*, *judiciaire* i *conventionnelle*.

2. Pełnomocnictwo

Jeśli źródłem umocowania jest oświadczenie woli reprezentowanego wówczas przedstawiciela nazywa się pełnomocnikiem a reprezentowanego – mocodawcą, oświadczenie woli zaś, którym mocodawca udzielił umocowania pełnomocnikowi – pełnomocnictwem.

Należy pamiętać, że pojęciem *pełnomocnictwo* określamy jednostronną czynność prawną dokonaną przez mocodawcę, stosunek prawny łączący pełnomocnika i mocodawcę, w ramach, którego pełnomocnik jest upoważniony do działania w imieniu i na rachunek

mocodawcy lub dokument sporządzony w formie pisemnej lub innej przewidzianej przez prawo (w formie aktu notarialnego). W życiu codziennym nieściśle nazywa się pełnomocnictwem tylko dokument stwierdzający udzielenie pełnomocnictwa zapominając o tym, że pełnomocnictwo może być udzielone w dowolnej formie (ustnie, pisemnie, wyrazie lub w sposób dorozumiany). W niektórych przypadkach pełnomocnictwo wymaga szczególnej formy. Dotyczy to na przykład pełnomocnictwa ogólnego, które musi być udzielone w formie pisemnej. Również, jeżeli do ważności czynności prawnej potrzebna jest określona forma, pełnomocnictwo do jej dokonania powinno być udzielone w tej samej formie. Na przykład pełnomocnictwo do zawarcia umowy o przeniesienie własności nieruchomości powinno być pod rygorem nieważności wystawione w formie aktu notarialnego.

W prawie francuskim, udzielenie *procuration* swojemu przedstawicielowi (*le représentant*) jest równoznaczne z zawarciem umowy nazywanej *mandat* (*contrat de mandat*), o której mowa w art. 1984 i n. francuskiego kodeksu cywilnego (*le mandat ou procuration est un acte par lequel une personne donne à une autre le pouvoir de faire quelque chose pour le mandant et en son nom. Le contrat ne se forme que par l'acceptation du mandataire*).

Regulacje dotyczące formy *mandat* są takie same jak w prawie polskim.

A zatem, polskiemu terminowi *pełnomocnik* odpowiada w prawie francuskim *mandataire*, *mocodawca* – *mandant*, a *pełnomocnictwo* – *mandat* lub *procuration*.

Pełnomocnik i francuski *mandataire* dokonują tylko czynności prawnych (*actes juridiques*) a nie faktycznych (*actes matériels*), czyli takich, których celem jest osiągnięcie określonych skutków prawnych, na przykład przeniesienie własności, czy rozwiązanie najmu. Działają w granicach umocowania określonych w treści pełnomocnictwa. Może ono wskazywać krąg osób, z którymi pełnomocnik ma dokonywać czynności prawnych, jak i rodzaj tych czynności.

Z pełnomocnictwa w polskim systemie prawnym nie wynikają dla pełnomocnika żadne obowiązki, gdyż nie jest to czynność zobowiązująca, lecz tylko upoważniająca do podjęcia działań. Inaczej reguluje tę kwestię *Code civil*. Rozdział II *Des obligations du mandataire* zawiera przepis zobowiązujący pełnomocnika do działania, a sankcją za ewentualną bezczynność pełnomocnika jest wypłata odszkodowania (*dommages-intérêts*) za poniesione przez mocodawcę straty (art. 1991).

Składając oświadczenia woli polski pełnomocnik, inaczej niż francuski, przejawia swoją własną wolę i w razie błędu to ona, a nie wola mocodawcy będzie poddana badaniu.

3. Rodzaje pełnomocnictwa

Mając na uwadze sposób udzielenia pełnomocnictwa rozróżniamy pełnomocnictwo domniemane oraz *per facta concludentia* (dorozumiane).

Pełnomocnictwo domniemane (*le mandat tacite*) występuje w sytuacji, gdy przepis prawny wiąże pełnomocnictwo z określoną sytuacją faktyczną lub prawną istniejącą między podmiotami i brakiem odmiennej woli wyrażonej przez reprezentowanego. Zgodnie z art. 97 polskiego k.c. osobę czynną w lokalu przedsiębiorstwa przeznaczonym do obsługi publicznosci poczytuje się w razie wątpliwości za umocowaną do dokonywania czynności prawnych, które zazwyczaj bywają dokonywane z osobami korzystającymi z usług tego przedsiębiorstwa.

Źródłem pełnomocnictwa *per facta concludentia* nie jest jednostronna czynność prawna mocodawcy, ale faktyczne podjęcie przez pełnomocnika działania akceptowanego przez mocodawcę.

W zależności od granic umocowania pełnomocnika odróżnia się w prawie polskim pełnomocnictwo szczególne, rodzajowe i ogólne.

Pełnomocnictwo szczególne uprawnia pełnomocnika do dokonania jednej określonej czynności. Pełnomocnictwo rodzajowe określa typ czynności prawnych, których w imieniu mocodawcy może dokonywać pełnomocnik.

Le mandat spécial, znany prawu francuskiemu, łączy elementy polskiego pełnomocnictwa szczególnego i rodzajowego. Udziela się go w celu dokonania jednej lub kilku określonych czynności. Konieczność udzielenia tego rodzaju pełnomocnictwa może być wymagana przez przepisy ustawowe.

Pełnomocnictwo ogólne (*le mandat général*) obejmuje umocowanie do czynności zwykłego zarządu. Do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu wystarcza pełnomocnictwo rodzajowe, chyba, że ustawa wymaga pełnomocnictwa do poszczegółnej czynności.

Pełnomocnictwo łączne może być udzielone kilku osobom jednocześnie z takim samym zakresem umocowania.

4. Podstawa pełnomocnictwa (tzw. stosunek podstawowy)

Pełnomocnictwo jest wyrazem zaufania mocodawcy do pełnomocnika, któremu udziela się zezwolenia do działania w sferze interesu prawnego mocodawcy. Z tego względu z pełnomocnictwa nigdy nie wynika obowiązek działania w imieniu i na rzecz mocodawcy. Taki obowiązek może natomiast wynikać z tzw. stosunku podstawowego, czyli stosunku prawnego między mocodawcą a pełnomocnikiem nazywanego przez polski kodeks cywilny podstawą pełnomocnictwa. Jego źródłem jest najczęściej umowa o pracę lub umowa zlecenia. Wówczas istnienie stosunku podstawowego warunkuje istnienie pełnomocnictwa, może on określać granice pełnomocnictwa, a jego wygaśnięcie skutkuje wygaśnięciem pełnomocnictwa. Prawo polskie odróżnia ściśle ten stosunek od pełnomocnictwa, choć pozostaje on w zasadzie bez znaczenia dla osób trzecich.

We wczesnokapitalistycznym Kodeksie Napoleona nie odróżniono pełnomocnictwa jako instytucji samoistnej odgrywającej rolę w stosunku do osób trzecich od umowy zlecenia będącej stosunkiem wewnętrznym między mocodawcą a pełnomocnikiem, który to stosunek stanowi podstawę pełnomocnictwa.

5. Prokura

W myśl art. 109¹ k.c. prokura jest szczególnym rodzajem pełnomocnictwa, które może być udzielone wyłącznie przez przedsiębiorcę podlegającego obowiązkowi wpisu do rejestru przedsiębiorców. Zakres prokury, aktu szczególnego zaufania ze strony przedsiębiorcy, jest szeroko określony. Obejmuje umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Wyjątek stanowią: zbycie przedsiębiorstwa, czynność prawna na podstawie której nastąpi oddanie przedsiębiorstwa do czasowego korzystania oraz zbywanie i obciążanie nieruchomości. W przypadku tych czynności konieczne jest pełnomocnictwo do poszczegółnej czynności (art. 109³ k.c.). Prokurę można ograniczyć do zakresu spraw wpisanego do rejestru oddziału przedsiębiorstwa (prokura oddziałowa) (art. 109⁵ k.c.). Prokury udziela się kilku osobom łącznie (prokura łączna) lub oddzielnie (art. 109⁴ k.c.).

Wykreślenie przedsiębiorstwa z rejestru, ogłoszenie upadłości, otwarcie likwidacji, przekształcenie przedsiębiorcy oraz śmierć prokurenta skutkują wygaśnięciem prokury. Zarówno udzielenie jak i wygaśnięcie prokury wymaga zgłoszenia do rejestru przedsiębiorców.

Prokura jest pełnomocnictwem, czyli jednostronną czynnością prawną, z której wynika wyłącznie uprawnienie do dokonywania czynności prawnych w imieniu i na rzecz przedsiębiorcy. Prokurent będzie zobowiązany do działania, jeżeli przedsiębiorca zawrze z

nim umowę zlecenia, umowę o dzieło, umowę o pracę itp., która będzie stanowić stosunek podstawowy pełnomocnictwa.

6. *Fondé de pouvoir*

Tym terminem prawo francuskie określa osobę zatrudnioną w przedsiębiorstwie (*employé*) dodatkowo wyposażoną w pełnomocnictwo (*procuration*) do działania na rzecz tego przedsiębiorstwa. Z tego względu, pojęcie *fondé de pouvoir* wydaje się być najbliższe polskiemu prokurentowi, z tą jednak różnicą, że prokurent nie zawsze będzie związany z przedsiębiorstwem, w imieniu i na rzecz którego działa, umową o pracę.

Jeśli natomiast pełnomocnik niebędący prokurentem będzie reprezentował przedsiębiorstwo, w którym jest zatrudniony, wówczas termin *fondé de pouvoir* najlepiej opisze ten stosunek prawny.

We francuskiej praktyce funkcjonuje również termin *mandaté* o dość wąskich granicach znaczeniowych, związany z reprezentacją związkową oraz z przedstawicielstwem wykonywanym w sposób profesjonalny.

Bibliografia

- Bénabent, A. (2005), *Droit civil les obligations*. Paris: Montchrestien – E.J.A.
Cornu, G. (2005), *Vocabulaire juridique*. Paris: PUF.
Guillien, R., J. Vincent (2003), *Lexique des termes juridiques*. Paris: Dalloz.
Kruczak, K. (2004), *Prawo handlowe*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
Pieńkos, J. (2003), *Polsko-francuski słownik prawniczy*. Kantor Wydawniczy Zakamycze.
Wolter, A., J. Ignatowicz, K. Stefaniuk (1996), *Prawo cywilne zarys części ogólnej*. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN.

SUMMARY

In search of adequate equivalents of the Polish terms *pełnomocnictwo* ($\approx$ *power of attorney*) and *pełnomocnik* ($\approx$ *attorney, agent*) the author refers to the more general idea of *przedstawicielstwo* (*representation*). She discusses various kinds of representation in the French and in the Polish legal systems, focusing on *pełnomocnictwo* as a form of representation. She points to the differences between the powers of a Polish *pełnomocnik* and those of a French *mandataire* due to the fact that the Polish Civil Code distinguishes between *pełnomocnictwo* based e.g., on a contract of employment, and the institution of the “independent” power of attorney. Special attention is also paid to Polish *prokura* (*procuration*), and the function of a *prokurent* is linked with that of *fondé de pouvoir*.